

UOT 374.31

G.Qənbərova

magistrant

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Az 1000, Bakı ş., Ü.Hacıbəyli küçəsi 68

E-mail: angsi340@mail.ru

TƏRBIYƏÇİ SƏRİŞTƏLİLİYİNİN SPESİFİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ

***Açar sözlər:** tərbiyəçi; səriştəlilik; yaradıcı fəaliyyət; təşkilatçılıq; ünsiyyət*

Tərbiyəçinin pedaqoji səriştəyə malik olması onun müvəffəqiyyət qazanmasının əsasını təşkil edir. Səriştəlilik tərbiyəçinin fəaliyyət prosesində bir sıra keyfiyyətlərə və qabiliyyətlərə malik olması və onu həyata keçirə bilməsidir.

Bunlar tərbiyəçinin analitik təfəkkürə malik olmaqla hadisə və prosesi təhlil edib, qiymətləndirə bilməsi, səmimi ünsiyyət yarada bilməsi, milli mədəniyyətə, milli və bəşəri dəyərlərə malik olması, uşaqların fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alması, tərbiyəçilik məharətinə malik olması və s. ibarətdir.

Г.Ганбарова

СПЕЦИФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КОМПЕТЕНТНОСТИ ВОСПИТАТЕЛЯ

***Ключевые слова:** воспитатель, компетентность, творческая деятельность, организация, общение*

Педагогическая компетентность учителя является основой его успеха в его работе. Компетентность - это способность наставника иметь ряд качеств и способностей в процессе исполнения и реализовать его. Для педагога важно проанализировать событие и процесс с аналитическим мышлением, оценивать, искренне общаться, иметь национальную культуру и человеческие ценности, учитывать индивидуальные особенности детей, обладать навыками воспитания и т. д.

G.Qanbarova

THE SPECIFIC FEATURES OF THE COMPETENCE OF THE TEACHER

Key words: *kindergarten teacher, competence, creative activity, organizing, communication*

Teacher's pedagogical competence is the basis for his success in his work. Skillfulness is that a trainee has a number of qualities and abilities in the process of operation. It can do it. It is important for the educator to analyze the event and process with analytical thinking, must evaluate, sincere communication, have got a national culture and human values, to take into account the individual characteristics of children, having the skills of upbringing and so on.

Tərbiyəçi üçün səriştəlilik mühüm pedaqoji keyfiyyətdir. Səriştəlilik tərbiyə-çinin gördüyü bütün təlim-tərbiyə işlərini daha əlverişli metodlarla, daha optimal variantı seçməklə apara bilməsi, həyata keçirməsidir. Bu baxımdan səriştəlilik məktəbəqədər təhsil müəssisələrində çalışan tərbiyəçi-müəllimlərin müvəffəqiyyətə yətlə işləməsinin fəaliyyətində uğurlar əldə etməsinin əsas amillərindən biri hesab olunur.

“Azərbaycan Respublikasında Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda bu münasibətlə deyilir: “Səriştəlilik əldə olunmuş bilik və bacarıqları praktiki fəaliyyətdə effektiv və səmərəli tətbiq etmək qabiliyyətidir. O, şəxsin qazandıqları bilik və bacarıqların konkret fəaliyyətin nəticəsinə çevrilməsini təmin edir. Səriştəyə əsaslanan təhsil sosial-iqtisadi inkişafa daha effektiv xidmət göstərir (1).

Tərbiyəçi səriştəliliyi ondan xüsusi qabiliyyət və məharət tələb edir. Tərbiyəçi olmaq, kiçik yaşlı uşaqlarla işləmək nə qədər məsuliyyətli, nə qədər çətindir, onun səriştəli olması da bir o qədər lazımdır və əhəmiyyətlidir.

Tərbiyəçinin fəaliyyətinin özünəməxsusluğundan irəli gələrək onun səriştəli-liyi bir sıra spesifik xüsusiyyətlərə malikdir. Bu xüsusiyyətlər hər bir tərbiyəçini öz işinin həqiqi ustası, bilicisi kimi xarakterizə edir.

Tərbiyəçi fəaliyyəti yaradıcı fəaliyyətdir. O hazır göstərişlərlə işlədikdə fəaliyyətin yeknəsəqliyi yaranır ki, bu da onun bacarıq və səriştəsinin bütünlüyü ilə üzə çıxmasına imkan vermir. Buna görə də tərbiyəçi özünün gündəlik fəaliyyətinə yaradıcı yanaşmaqla, qabaqcıl təcrübədən faydalanmaqla və işlərinə yenilik gətirməklə öz işində müvəffəqiyyət qazana bilər.

Tərbiyəçi müntəzəm olaraq nəzəri və praktik hazırlığını artırmalı, elmi-pedaqoji yenilikləri izləməlidir. Bununla yanaşı, tərbiyə nəzəriyyəsi və texnologiyaları haqqında biliyə və bacarığa malik olmalı, uşaqlarla aparılacaq

tərbiyə işlərinin metodikasına yiyələnməlidir.

Tərbiyəçinin fəaliyyət dairəsi olduqca həm geniş, həm də rəngarəng xarakter daşıyır. Tərbiyəçi səriştəli olduqda onun apardığı təlim-tərbiyə fəaliyyəti də maraqlı, məzmunlu və səmərəli olur. Bu baxımdan tərbiyəçilər öz üzərlərində müntəzəm oaraq çalışmalı, bilik və vərdişlərini artırmaq qayğısına qalmalıdır.

Elmi-pedaqoji ədəbiyyatlarda müəllim səriştəliliyinə dair müəyyən qədər fikirlər olsa da, tərbiyəçi səriştəliliyinə aid tədqiqatlara az hallarda rast gəlinir. Prof.M.İ.İlyasov müəllim səriştəliliyi haqqında yazır: “Müəllim səriştəliliyinin bəzən ilk baxışda nəzərə çarpmayanele vacib tərəfləri vardır ki, səriştəlilik modelində onları hökmən nəzərə almaq lazım gəlir. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir: təşkilatçılıq, müşahidəçilik, pedaqoji təxəyyül, humanizm” (2, 108). Fikrimizcə bunlar bütünlüklə tərbiyəçi səriştəliliyinə aiddir.

A.M.Nəzərov və Məmmədov R. “Pedaqoji ustalıq” (mühazirə xülasələri) adlı kitabda tərbiyəçinin malik olmalı keyfiyyətlərin aşağıdakılardan ibarət olduğunu göstərirlər:

- yaradıcı təfəkkür üslubu;
- təfəkkür çevikliyi;
- təfəkkür konkretliyi;
- təfəkkür sistemliliyi;
- həddi gözləyə bilmək;
- ünsiyyətə girə bilmək və faktı gözləmək (3,21).

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar daim inkişafdadırlar. Onların bu inkişafının düzgün istiqamətləndirilməsi, təhsilin və tərbiyənin uşaqyönümlülüyünün və şəxsiyyətyönümlülüyünün təmin olunması tərbiyəçinin səriştəliliyindən çox asılıdır. Tərbiyəçinin pedaqoji prosesi təşkil edə bilməsi, uşaqları düzgün tərbiyə etməsi, onları bir şəxsiyyət kimi inkişaf etdirməsi və formalaşdırması onun səriştəliliyi ilə bilavasitə bağlıdır. Ona görə də tərbiyəçinin öz səriştəliliyin artırılması, inkişaf etdirilməsi üzərində müntəzəm işləməsi vacibdir.

Tərbiyəçinin pedaqoji fəaliyyətinin özünəməxsus cəhətlərini nəzərə alaraq onun malik olduğu səriştəlilik keyfiyyətlərini aşağıdakı kimi sistemləşdirmək olar:

1. Analitik təfəkkürə malik olmaq. Tərbiyəçi müasir dövrdə təhsilin, o cümlədən məktəbəqədər təhsilin əsas məqsədi, başlıca hədəfləri və bu sahədə qarşıda duran vəzifələri aydın dərk etməli, mövcud vəziyyətin necəliyini bilməli, hadisə və prosesləri təhlil edərək müvafiq nəticələr çıxarmağı bacarmalıdır. Görəcəyi proqnozlaşdırma bilməli, gənc nəslin tərbiyəçisi kimi məsul bir vəzifə daşımağın məsuliyyətini dərk etməlidir. Uşaqların tərbiyə və inkişafı üçün görməli olduğu işləri aydın təsəvvür etməlidir.

2. Ünsiyyət yarada bilmək və ünsiyyətçil olmaq. Tərbiyəçi uşaqlarla daim ünsiyyətdə olduğundan onun ünsiyyətin əlverişli (demokratik, emosional,

uşaqların yaş və fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun) tərzlərindən istifadə etməklə uşaqlarla yaxından ünsiyyətdə olmalıdır. Uşaqlarda ətraf təbiət və cəmiyyət hadisələrinin mahiyyəti haqqında təsəvvür yaratmaq, uşaqların məktəb həyatına hazırlanması, onlarda həyat haqqında sadə təsəvvürlərin formalaşdırılması və doğma dilimizin incəliklərini onlara mənimsətməkdə ünsiyyətin bu tərzlərindən istifadənin böyük əhəmiyyəti vardır.

Tərbiyəçinin demokratik ünsiyyət tərzinə malik olması uşaqlarla əməkdaşlıq, qarşılıqlı hörmət, onların maraqlandırılması və stimullaşdırılması, onlarda tələbatların və motivlərin yaradılması üçün də olduqca əlverişlidir.

3. Milli mədəniyyətə, milli və bəşəri dəyərlərə malik olması. Tərbiyəçinin özünün milli mədəniyyətə, mənəviyyata, ümumbəşəri dəyərlərə malik olması olduqca mühümdür. Tərbiyəçi öz ana dinini, milli mənsubiyyətini, milli kimliyini yaxşı bilməli, onu sevməli və uşaqlara sevdirməyi bacarmalıdır. Onun milli-mənəvi dəyərlərimizi qiymətləndirməsi, onun uşaqlara tanıda və sevdirə bilməsi üçün müvafiq metodlar seçə bilməsi və onları uşaqlara çatdırmaq üçün əlverişli priyomlardan və texnologiyalardan istifadə etməsi bu baxımdan əlverişlidir. Tərbiyəçinin səriştəliliyi məhz onda özünü göstərə bilir ki, o, bunları uşaqlarda tərbiyə edə bilir.

4. Uşaqların fərdi psixoloji xüsusiyyətlərini dərinləndirən bilməsi və pedaqoji fəaliyyətində bu biliklərdən və bacarıqlardan yaradıcı surətdə istifadə edə bilməsi. Tərbiyəçi təkcə nəzəri cəhətdən deyil, həm də praktik psixoloq olmalıdır. O, uşaqların psixikasına dərinləndirən bələd olmaqla onların hissənə, emosiyasına, təfəkkürünə, təxəyyülünə təsir edə bilmək qabiliyyətinə malik olmalıdır. Eyni zamanda onların fərdi bacarıq və qabiliyyətlərinin inkişafına kömək etməlidir.

5. Tərbiyəçilik məharətinə yiyələnməyi bacarmalıdır. Bu, tərbiyəçidən həm yüksək bilik, ağıl, həm də yaradıcılıq tələb edir. Tərbiyəçi tərbiyənin prinsipləri, metodları, formaları, texnologiyaları haqqında geniş biliyə malik olmaqla onları praktik fəaliyyətinə tətbiq edə bilməlidir. Başqa sözlə, tərbiyəçilik məharətinə sahib olmalıdır. Təcrübə göstərir ki, tərbiyənin müvəffəqiyyətlə nəticələnməsinin əsas amillərindən biri tərbiyəçinin onu nə dərəcədə aşılaya bilməsidir. Pedaqogika tarixində böyük tərbiyəçilik məktəbləri yaratmış A.S.Makarenkonun, V.A.Suxomlinskiyin və b. təcrübəsi bunu bir daha təsdiq edir. Onların öyrətmə, tərbiyələndirmə məharəti pedaqoji səriştəliliyin çox əlverişli meyarlarından biri kimi böyük nümunədir.

Bu səriştələr tərbiyəçi şəxsiyyəti üçün xarakterik olsa da, kifayətləndirici deyildir. Pedaqoji proses daim dəyişkən, uşaq şəxsiyyəti isə daim inkişafda olduğundan tərbiyəçinin aşağıdakı səriştələrə də yiyələnməsi olduqca vacibdir:

1. Tərbiyəçi uşaqlarda öyrənməyə, bilməyə maraq, həvəs oyatmağı bacarmalı və tərbiyə etməyi uşaqlarda həmişə maraq yarada bilməlidir.

2. Tərbiyəçi qrupda hər bir uşaq üçün komfort psixoloji iqlimin

yaradılmasına nail olmalıdır. Çalışmalı və buna nail olmalıdır ki, hər bir uşaq onun yanında özünü rahat, azad, xoşbəxt hiss etsin, heç nədən sıxılıb-çəkinməsin.

3. Tərbiyəçi yenilikçi olmalı, daim yeniliyə can atmalıdır. O, yiyələndiyi bilik, bacarı və vərdisləri daim təkmilləşdirmək üçün öz üzərində işləməli və fərdi üslub xəttinə malik olmalıdır.

Tərbiyəçinin pedaqoji səriştəliliyi onun pedaqoji ustalığını xarakterizə edir. Buna görə də tərbiyəçi daim öz üzərində işləməli və öz bacarığını, qabiliyyətini artırmağa çalışmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. Bakı, 2013.
2. İlyasov M.İ. Müəllim peşəkarlığı və pedaqoji səriştəliliyin müasir problemləri. Bakı, Elm və Təhsil, 2018.
3. Nəzərov A.M., Məmmədov R. Pedaqoji ustalığı. Bakı, "Müəllim", 2008.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 18.10.2018

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 12.12.2018

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 27.12.2018

**Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Museib İlyasov**

ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 sayılı qərarı ilə çap olunur.